

Ill påläst, jäktad nämnd

I beslutsunderlaget fanns inte ens något läkarutlåtande

Riksförsäkringsverkets granskning av arbetsskadeärenden visar på allvarliga brister i försäkringskassornas utredningar. Margaretha Fahlström Westin tillhör dem som har drabbats. En undermålig utredning fick till följd att hon fick kämpa i sex år för att få sin mobbingskada erkänd. Nu sviktar hennes tilltro till rättssäkerheten.

Det började vid ett möte med de förtroendevalda i Kungsbacka socialförsäkringsnämnd.

Sommardagen var skön. Solen stänkte glitter i havet utanför Onsalahalvön i Halland. På Hamnkrogen i Gottskär dukade personalen upp sillbuffé på de vita dukarna.

Snart skulle ledamöterna i Kungsbacka socialförsäkringsnämnd anlända för att sammanträda en sista gång för den gångna mandatperioden. Och för att åta lunch och avtacka de ledamöter som skulle avgå.

Margaretha Fahlström Westin var redan där. Efter 2,5 år av plågsam väntan skulle hennes ärende äntligen upp i nämnden. Hon ville utnyttja sin rätt att närvara när hennes företrädare (det var så hon såg på ledamöterna i nämnden) diskuterade hennes ärende. Kanske ville de ställa kompletterande frågor till de fakta de redan kunnat läsa sig till i försäkringskassans utredning?

Mötet blev något helt annat än hon tänkt sig.

INGEN VAR PÅLÄST

Ledamöterna kom, festklädda och glada, sedan påtagligt besvärade över hennes närvaro. De flesta satt tysta. Frågorna hon fick andades misstro. Men det som berörde henne mest illa var att det blev så tydligt att ingen var påläst på hennes ärende.

– Jag väntade mig att möta en grupp människor med engagemang och fann en grupp som var där för att festa, sammanfattar Margaretha sina intryck.

Protokollet från mötet visar att det fanns 51 ärenden på dagordningen. De klarades av på en timme och tre kvart. Det gör ungefär två minuter per ärende. Efteråt har misstanken gnagat hos Margaretha att den väntande

lunchen fick nämnden att kaska på mötet.

Det här var sommaren 1995. Men egentligen börjar Margarethas berättelse redan våren 1992 när hon sökte jobb som administrativ assistent vid polisen i Kungsbacka.

Hon var precis den person polischefen uttryckte önskemål om, kunnig på datorer och med den erfarenhet och energi som krävdes för att förändra föråldrade arbetsmetoder och rutiner i administrationen. Hon fick jobbet i konkurrens med 80 andra sökande.

PROVANSTÄLLEN

Det var aldrig tal om annat än fast anställning, men i sista stund övertalades hon av fackordföranden till ett halvårs provanställning. Efteråt förstod hon varför. Det gjorde det lättare att bli av henne.

Redan från första dagen stod det klart att hon inte var välkommen bland en liten grupp anställda. De hade hoppats att en internsökande skulle få tjänsten. Margaretha hade dessutom fått lite högre lön än de.

Hennes förslag till förändringar togs illa upp. Hon ansågs vara en besvärsviper. Och värre blev det när hennes närmaste chef slutade och den nya ställde sig på de missnöjdas sida. Ett exempel: En gång fick hon en ordentlig utskällning av honom för att hon fotokopierat en handling istället för att använda karbonpapper(!).

Margaretha fick allt färre arbetsuppgifter, utan förklaring. Det pratades bakom hennes rygg. Det hände att det blev tvärtur när hon kom in i ett rum eller att folk reste sig demonstrativt

och gick när hon kom in i fikarummet.

Den här delen av berättelsen brukar vara mobbingfallens akilleshäla. Ord står emot ord. Men i Margarethas fall finns skriftliga intyg från tio av hennes före detta arbetskamrater på att det var så här det gick till. De motsägs heller inte på ett övertygande sätt av hennes närmaste chef och fackordföranden. De menar i sina yttranden, att problemet med Margaretha var att hon inte ville anpassa sig till myndighetens rutiner. En paradox, eftersom hon anställts just för att förändra rutinerna.

Margaretha härdade ut. Hon gillade jobbet, stod fast i tron på sin egen kompetens och hade trots allt många vänner bland poliserna. Men till slut var hon så körd i botten att hon sökte upp företagsläkaren. "Söker om anledning av kaotisk arbetsituation", skrev doktorn i journalen och avslutade med att konstatera: "Arbetsituationen över huvud taget sådan som man kan vänta sig på den myndigheten."

Det tog en ände med förskräckelse. När bara några veckor återstod av provanställningen samlade närmaste chefen in synpunkter på henne bland hennes antagonister. Dem satte han på pränt i en skrivelse som skulle motivera varför hon inte fick behålla jobbet.

FÖRSTÖRDA HANDLINGAR

En dag klev polismästaren in på hennes rum, antagligen i tron att han gjorde henne en tjänst, och började läsa högt ur skrivelsen. Den var så full av lögnor och förtal att Margaretha inte orkade höra den till slut. Hon bad istället om en kopia, men fick till svar

att skrivelsen inte var offentlig. När kammarrätten senare begärde in skrivelsen för att pröva det påståendet, fick man till svar att den hade förstörts.

Det var inte den enda handling som förstörts vid polisen i Kungsbacka. När försäkringskassan senare ville se de två utredningar av den psykosociala arbetsmiljön som Statshälsan gjort några år tidigare hos polisen (Margarethas anmälan om psykisk arbetsskada var inte den första), fick man till svar att också de hade förstörts.

"INTE BEVISAT"

Margaretha blev sjukskriven och anmäld arbetsskada. Försäkringskassan i Kungsbacka startade en utredning. Redan från början antyde handläggaren att det skulle bli svårt att få skadan godkänd. Ändå bestämde sig Margaretha för att kämpa istället för resignera. Hon såg det som den enda möjliga vägen ur den svåra depression hon hamnat i.

– Man får inte kasta sig framför taget när man har barn, förklarar hon. Försäkringskassans utredning pågick i 2,5 år. Något yttrande från den försäkringsläkare som var specialist på psykiska sjukdomar tog kassan aldrig in.

Handläggarens slutsats blev att det inte på ett övertygande sätt hade bevisats att Margaretha utsattes för trakasserier eller kränkande särbehandling. Och i enlighet med det fattade socialförsäkringsnämnden sitt beslut den vackra sommardagen den 30 juni 1995.

Margaretha överklagade till länsrätten. När länsrätten antligen, efter mer än tre år, betat av ärendehögen ner till hennes

ärende gjorde man vad försäkringskassan inte gjort – begärde in ett yttrande från en specialist, en professor i psykiatri.

"SKOLEXEMPEL PÅ SKADA"

Han läste försäkringskassans utredning och läkarintygen från de behandlande läkarna och skrev sedan: "Enligt min uppfattning (och jag hör inte till entusiasterna för begreppet arbetsskada) är detta närmast ett läroboksexempel på en psykisk arbetsskada."

Hans yttrande blev avgörande. I december förra året, efter sex år, fick Margaretha upprättelse. Men skadan är inte läkt. Den vanliga arbetsmarknaden vägar hon sig inte ut på i rädsla för att allt ska uppåpas. Istället har hon med arbetsförmedlingens hjälp varit drivande i projekt till stöd för andra arbetslösa.

Och tilltron till rättssamhället har hon inte fått tillbaka. Den bestämda känslan hon har, är att hela handläggningen av hennes ärende bara var ett ovärdigt spel där det redan från början var bestämt vad man skulle komma fram till för beslut. – Så här får det inte gå till, säger hon. Var finns demokratin i bemärkelsen att jag som samhällsmedborgare blir lyssnad till och respekterad?

Nu går hon in i en ny strid med försäkringskassan. Denna gång utan illusioner. Nu gäller det ersättning för inkomstbortfall på grund av skadan, det vill säga livränta. Senaste beskedet från kassan lyder att man tänker föreslå socialförsäkringsnämnden att avslå hennes begäran. Motivering: Hon hade bara en provanställning, utan löfte om fortsatt jobb.

BRITT-MARIE CITRON

Ett beslut tar två minuter

Socialförsäkringsnämnden: "Vi diskuterar nästan aldrig"

Det går undan när socialförsäkringsnämnderna sammanträder. När Margaretha Fahlstrom Westins ärende avgjordes var beslutstakten två minuter per ärende.

Hinner man diskutera ett ärende på två minuter?

– Vi diskuterar nästan aldrig. Bara när vi hakar upp oss på något och då brukar jag föreslå att vi återremitterar till handläggaren, säger Rolf Bergkvist (s), ordförande i den socialförsäkringsnämnd i Hallands län som tog beslut i Margaretha Fahlstrom Westins ärende.

Men så här i efterhand, och med vaga minnen av sammanträdet, tycker också Bergkvist att två minuter per ärende (51 ärenden på en timme och tre kvart) låter väldigt snabbt.

– Vi har varit väldigt effektiva, som jag brukar säga, säger han.

Däremot förnekar han bestämt att den väntande lunchen påverkade längden på mötet.

SAMMANTRÄDER I 20-TAKT

Han anser att 40 ärenden är "absolut max" vad nämnderna klarar. Det är också vad Riksförsäkringsverket rekommenderar som övre gräns.

– Jag kallar det för 20-takt, säger han och förklarar att efter som nämnderna i allmänhet sammanträder två timmar blir det 20 ärenden per timme.

Aktuellt statistik över antal ärenden i socialförsäkringsnämnderna i Hallands län visar också på ett genomsnitt på mellan 30 och 40 ärenden per sammanträde. Tre minuter per ärende är alltså normal beslutstakt. Rolf Bergkvist säger att det är möjligt tack vare att ledamöterna är väl pålästa. Själv lägger han ner mellan åtta och tio timmar i förberedelser inför varje sammanträde.

KUNDE HA ÅTERREMITTERATS

Margaretha Fahlstrom Westins utredning är på drygt 140 sidor. Hinner man läsa alla utredningar?

– Självklart läser man inte in 140 sidor. Det finns inga möjligheter. Men man bildar sig en uppfattning. Tittar på läkarintygen och så vidare.

Rolf Bergkvist tycker att det är mycket märkligt att det inte fanns med något yttrande från försäkringsläkaren i Margaretha Fahlstrom Westins ärende.

– Det ska finnas, säger han. Vi har speciella läkare för den här typen av fall.

Illustration: LARS-ERIK HÅKANSSON

Men vare sig han eller någon annan i nämnden uppmärksammade missen.

Hade de gjort det, hade ärendet sannolikt återremitterats till handläggaren och utgången kunde enligt Bergkvist blivit en annan.

– Men sånt händer. Har du 51 ärenden så kan du missa, säger han.

KONSERVERANDE EFFEKT

Han har ytterligare en förklaring till att det blev avslag i Margaretha Fahlstrom Westins ärende.

– Det är nästan aldrig någon som får mobbingfall erkända. Varför vet jag inte, men länsrätten brukar döma så, och vi går ju på gamla domar, säger han och beklagar sedan den konserverande effekt det får på nämndens beslut.

I det här fallet blev effekten istället bakläxa, just i länsrätten.

Statistik från RFV bekräftar att det är svårt att få psykiska arbetsskador godkända. Bara var femte godkänns i jämförelse med hälften av samtliga anmälda arbetsskador.

BRITT-MARIE CITRON

Fotnot: Socialförsäkringsnämnderna består av sju ledamöter, fem utses av de politiska partierna och två av arbetsmarknadsorganisationer.

Handläggaren: Läkare behövdes inte

Ett yttrande från en psykiatriker blev avgörande i länsrätten i Margaretha Fahlstrom Westins fall.

Men varför tog inte försäkringskassan själv in ett yttrande från sin egen specialläkare?

– Vi hade inte lika täta kontakter med försäkringsläkarna då som vi har i dag, när det är mer rutin att konsultera dem. Dessutom gjorde handläggaren den bedömningen att det här var mer en arbetsmiljöfråga än en medicinsk fråga, svarar chefen på försäkringskassan i Kungsbacka, Håkan Jankvist.

Lite senare ger han ytterligare en förklaring: Margaretha Fahlstrom Westin hade inte själv framfört något önskemål om att det skulle finnas med ett yttrande från försäkringsläkaren.

Är det rimligt att begära att folk själva ska upptäcka fel i försäkringskassans handläggning? – Fel var det inte fråga om, utan om ytterligare en komplettering, anser Jankvist.

Nej, något fel tycker Jankvist in-

te att handläggaren gjorde, med tanke på de rutiner som gällde 1995, när Margaretha Fahlstrom Westins ärende avgjordes. Å andra sidan instämmer han i att det borde ha funnits med ett yttrande från försäkringsläkaren i utredningen.

– Men man gjorde en annan bedömning och bedömningar gör vi ju alla, så att säga, säger han.

Att det tog så lång tid som 2,5 år att handlägga Margaretha Fahlstrom Westins ärende berodde enligt Håkan Jankvist på att hon själv begärde kompletteringar av utredningen.

Så du menar att det var hennes eget fel?

– Ja. Det kan man läsa i anteckningarna, att det har varit diskussioner fram och tillbaka för att få in uppgifter.

Margaretha Fahlstrom Westin bekräftar att det var så det var.

– Jag fick driva på hela tiden, säger hon. Det var till exempel jag som såg till att handläggaren tog in uppgifter från mina före detta arbetskamrater.

De uppgifterna kom senare att

få stor betydelse i länsrätten, som ansåg att de bekräftade Margarethas egna uppgifter om att hon systematiskt hade utsatts för utfrysning och kränkande särbehandling.

På Riksförsäkringsverket, RFV, tycker avdelningschef Stig Orustfjord att 2,5 år är orimligt lång handläggningstid, men han är inte förvånad. Både RFV och JO har kritiserat kassorna för långa handläggningstider, särskilt i arbetsskadeärenden. Att skylla på att den försäkrade vill ha kompletteringar håller inte, menar han. Det är myndigheten som utreder och har ansvaret.

I sitt senaste regleringsbrev till kassorna kräver RFV att den genomsnittliga handläggningstiden inte ska vara längre än sex månader. Något krav på att försäkringsläkare måste konsulteras finns inte, det är en bedömningsfråga från fall till fall, men Stig Orustfjord menar att det bör göras i svårbedömda fall. Och psykiska arbetsskador är alltid svåra, anser han.

BRITT-MARIE CITRON